

ПРАГМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ ЕПІФОНЕМИ (НА МАТЕРІАЛІ МАС-МЕДІЙНОГО МОВЛЕННЯ)

Мелкумова Т. В. Прагматичні функції епіфонеми (на матеріалі мас-медійного мовлення).

У статті розкриваються комунікативно-прагматичні функції стилістичної фігури епіфонеми. Особливості використання епіфонеми з'ясовуються на матеріалі інформаційного та публіцистичного мовлення.

Ключові слова: епіфонема, комунікативно-прагматична функція, стилістична фігура, публіцистичний стиль, інформаційне мовлення.

Мелкумова Т. В. Прагматические функции эпифонемы (на материале массмедийной речи).

В статье раскрываются коммуникативно-прагматические функции стилистической фигуры эпифонемы. Особенности употребления эпифонемы выясняются на материале информационной и публицистической речи.

Ключевые слова: эпифонема, коммуникативно-прагматическая функция, стилистическая фигура, публицистический стиль, информационная речь.

Melkumova T. V. The pragmatic functions of epiphoneme (on the basis of mass media speech).

The article considers the communicative-pragmatic functions of the epiphoneme's stylistic figure. The peculiarities of the epiphoneme's usage are ascertained on the basis of information and publicistic speech.

Key words: epiphoneme, communicative-pragmatic function, stylistic figure, publicistic style, information speech.

Термін античної риторики «епіфонема» (від гр. *epiphōnēma* – «після звучання», «оклик») маловживаний у сучасних посібниках зі стилістики та літературознавства. Проте використання епіфонеми у мовленні стимулює інтерес до цієї фігури, за якої пояснювальне або окличне речення після стверджувального з тим же загальним змістом надає першому більшої ваги: *Он опять пошел к начальнику, черт его понес!* [2, с. 527]; *Така моя думка* [3]; *Je ne lui ai rien dit, voilà mon attitude – Я йому нічого не сказав – така моя поведінка* [4]. Давні автори, зокрема Деметрій, тлумачили епіфонеми «як зворот, який прикрашає; зумовлює урочистість мовлення» [1, с. 296]. Сучасний мовознавець О. Сковородніков спостерігає ширше функційне призначення епіфонеми [5, с. 377-378], яка використовується також для акцентуації висновків: *Нет, пора наконец припрячь и подлеца. Итак, припряжем подлеца!* (М. Гоголь). Теоретичні відомості про епіфонеми цілком правомірно ілюструються прикладами з текстів художнього стилю, найбагатшого на виражальні й зображальні мовні засоби.

Наші розвідки дозволили виявити функціонування епіфонеми в мас-медійному мовленні, вплив якого на свідомість реципієнтів зростає з кожним днем, як і кількість друкованих й електронних мас-медійних одиниць (газет, передач тощо). Хоч активність епіфонеми в інформаційних і публіцистичних текстах невисока, використання цієї фігури посилює прагматичний вплив мовлення. Метою статті є визначити і схарактеризувати комунікативно-прагматичні функції епіфонеми у інформаційних і публіцистичних текстах. Джерельною базою послужили

матеріали журналу «Сучасність», газет «Батьківщина» й «Україна молода», телепередач «Один за всіх» і «Свобода слова».

Провідною функцією епіфонеми є посилення інформативності основного висловлювання, як-от: *Абсолютним правом недоторканності на період виконання своїх повноважень в Україні користується Президент. Це стаття 105 Конституції України* [СС, 05.10.2007]. Епіфонема вживається після першого речення для надання йому більшої смислової ваги, має пояснювальне значення: *...є два інститути, між якими сьогодні є непорозуміння: це є Президент і це є Кабінет Міністрів. Це є владні інститути* [ОЗВ, 14.04.2008]. Наведені публіцистичні контексти реалізують репрезентативну функцію (подання актуальної інформації).

Тексти, що реалізують експозитивну функцію, містять підстави й аргументи повідомлень, наприклад: *Немає такого владного інституту в Україні, як Секретаріат Президента. Це дорадчо-консультативний орган* [ОЗВ, 14.04.2008]; *Коли ми не розраховуємо на правосуддя, то ми маємо розраховувати на спеціальний статус, статус недоторканності* [СС, 05.10.2007]. Експозитивність останнього прикладу посилює взаємодія епіфонеми з епаналепсисом, як і в такому контексті: *Ви знаєте, не те, що вона [опозиція] не є відповідальною і конструктивною, а насправді парламентської опозиції немає, тому що в силу розрізненості опозиції, в силу величезної внутрішньої конфліктності, і саме головне – в силу низької інтелектуальної, і навіть, я сказав би, культурної якості опозиції, опозиція як політичний інститут на сьогодні в Україні, – парламентська, – не діє* [СС, 19.04.2010]. Епіфонема взаємодіє з епаналепсисом (опозиції, опозиція), паралелізмом і висхідною градацією (що в силу розрізненості опозиції, в силу величезної внутрішньої конфліктності, і саме головне – в силу низької інтелектуальної, і навіть, я сказав би, культурної якості), тмезисом (я сказав би), інверсією (опозиція парламентська). Узаємодія стилістичних фігур надає виразності й комунікативно-прагматичної потужності висловлюванню.

Епіфонема здатна посилювати стверджувальну функцію висловлювання, у якому мовець реалізує певне істинне (з його позицій) переконання: *За несприятливої історичної погоди – а вона складається для України таки несприятливо – ці 13594321 визначили нашу історичну дорогу не на п'ять чи десять років, як це буває зазвичай на президентських перегонах* [Ст, 2010, № 5, с. 164]; *Але ж була у пострадянських країнах ще й ваучерна приватизація! Так, була* [Ст, 2001, № 11, с. 80]. Стверджувальне значення риторичного оклику в останньому контексті інтенсифіковане епіфоневою.

Епіфонема сприяє реалізації такої прагматично впливової функції мас-медійного мовлення, як оцінна (здатність мовних засобів передавати ставлення мовця до предмета повідомлення): *Літня відпустка Президента*

Кучми – як політ, тобто проходить нормально [УМ, 01.08.2003]; *Але там 12 докторів в галузі конституційного права, десять докторів із теорії держави і права. Там краєці світила українські* [ОЗВ, 14.04.2008]. Епіфонема допомагає виявити авторську високу оцінку українських науковців, які працюють над створенням законів. При вираженні оцінки епіфонема може взаємодіяти з іншими стилістичними фігурами, як-от: *Президія районної ради запропонувала розглянути 42 питання. Це, звичайно, жах!* [Б, 08.05.2008] – оцінну функцію виконує риторичний оклик, що є водночас епіфонемою.

Дуже виразно експлікацію оцінної функції посилює епіфонема в такому контексті: *Чи готова ваша політична сила і ви особисто брати на себе політичну відповідальність за 18-19-річних юнаків і дівчат, яких ви сьогодні фактично ставите під адміністративним тиском головами дільничних комісій, які не мають ніякого досвіду і які будуть фальсифікувати вибори за вашою вказівкою – ті діти, які ще мають несформоване навіть своє мислення, несформовану свою психологію?..* [СС, 25. 10. 2010]. Загальна апелятивність висловлювання інтенсифікується взаємодією таких виражальних засобів синтаксису: силепсису числа (*готова брати*), спадної градації (*ваша політична сила і ви особисто*), амліфікації трьох підрядних частин, інверсованих предикативних частин, апокойну (неоднорідні підрядні частини), риторичного питання, умовчання – такий потенціал виражальних засобів допомагає досягненню прагматичної мети «пророцтво» в наведеному реченні, а також виконанню публіцистичним контекстом інших комунікативно-прагматичних функцій – експресивної, апелятивної та оцінної, власне репрезентативної, фатичної.

Отже, епіфонема є неактивною стилістичною фігурою, що функціонує не лише в художньому мовленні, а й у мас-медійному, інтенсифікуючи при цьому його комунікативно-прагматичний вплив. Епіфонема посилює реалізацію репрезентативної, експозитивної, стверджувальної та оцінної комунікативно-прагматичних функцій текстами публіцистичного й інформаційного стилів. Узаємодія епіфонеми з іншими стилістичними фігурами (зокрема з паралелізмом, риторичним окликом, градацією та ін.) дозволяє мовцю виявити різноманітні відтінки свого настрою, ставлення до ситуації / особи, своєї політичної позиції тощо. Надмірне використання епіфонеми може позбавити мовлення динамізму. Дослідження прагматичних функцій епіфонеми в інформаційних і публіцистичних текстах перспективне: може бути дещо розширений перелік тих функцій мовлення, реалізації яких сприяє епіфонема.

Література

1. Античные теории языка и стиля : антология текста / ред. Ольга Михайловна Фрейденберг. – [переиздание, идентичное оригиналу 1936 г.]. – СПб : «Алетейя», 1996. – 362 с.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / Ольга Сергеевна Ахманова. – [4-е изд., стереотип.] – М. : КомКнига, 2007. – 576 с.

3. Епіфонема // Тлумач. Стилiстичнi термiни : [електронний ресурс]. – http://tlumach.com.ua/stylistychni_terminy/page/epifonema.106/
4. Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов / Жюль Марузо ; Пер. с франц. Н. Д. Андреева. – М. : Издательство иностранной литературы, 1960. – 436 с.
5. Энциклопедический словарь-справочник. Выразительные средства русского языка и речевые ошибки и недочеты : справочное издание / ред. А. П. Сковородников. – [2-е изд.] – М. : Флинта : Наука, 2009. – 480 с.

Використані джерела

- Б – «Батьківщина», газета (м. Київ)
 ОЗВ – «Один за всіх», ток-шоу («1 канал»)
 СС – «Свобода слова», ток-шоу (ICTV)
 Ст – «Сучасність», журнал (м. Київ)
 УМ – «Україна молода», газета (м. Київ)

УДК 811.161.2'282.3'373.611(477)

Р. В. Міняйло

ОСОБЛИВОСТІ СУФІКСАЛЬНОГО СЛОВОТВОРЕННЯ НАЗВ
РИБ В УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРКАХ

Міняйло Р. В. Особливості суфіксального словотворення назв риб в українських говірках.

У статті досліджено продуктивні словотвірні моделі, що об'єднують назви риб у говірках української мови. Визначено їхні ареали, семантичне навантаження словотворчих афіксів, значеннєві відтінки, синонімічні зв'язки й конкурентні відношення.

Ключові слова: словотвірна модель, суфікс, назви риб, семантика.

Міняйло Р. В. Особенности суффиксального словообразования названий рыб в украинских говорах.

В статье исследуются продуктивные словообразовательные модели, которые объединяют названия рыб в говорах украинского языка. Определены их ареалы, семантическая нагрузка словообразовательных аффиксов, оттенки значений, синонимические связи и конкурентные отношения.

Ключевые слова: словообразовательная модель, суффикс, названия рыб, семантика.

Minyailo R. V. Peculiarities of suffix wordbuilding of the names of the fishes in Ukrainian dialects.

The author studies productive wordbuilding models, which unite the names of the fishes in Ukrainian dialects. The wordbuilding affixes semantics, their shades of meaning, synonymic and opposite relations their areas are studied.

Key words: wordbuilding model, suffix, fishes names, semantics.

В українських назвах риб деякі суфікси утворюють широкий ареал, бо, як зазначають дослідники, є словотвірні типи, які характерні для всіх східнослов'янських мов, але зрідка відомі й у західно- та південнослов'янських мовах. Це зокрема агентивні назви з суфіксом для чол. р. *-ун*: напр., *бігун* [2, с. 109]. А оскільки процес номінування будь-якої живої істоти багато в чому схожий, можна провести паралелі між назвами людей і назвами риб, пор. сх.под. *де^uрун* 'йорж, *Aserina serua* L.' [Тиц, с. 96], пд.-сх.полт. *дерун* 'тс.' [Сиз, с. 26], полт. *дерун* (*дергун*) 'тс.' [Ващ, с. 29], рівн. *дерун* 'окунь' [Євт, с. 59], одес. *де^uрун* 'тс.' [Моск, с. 30], від *дєрти* (риба може обідрати руки); бук. *жерун*, *жирун* 'білизна, жерех' [Гуйв, с. 112] від *жєрти* (риба є надзвичайно зажерливою); одес. *п'іскун* 'бичок, що водиться на піщаному дні Дністровського лиману' [Моск, с. 58]